

SZEMLE

A KOLOZSVÁRI MŰCSARNOK ÉS AZ ÉLŐ ERDÉLYI KÉPZŐMŰVÉSZET SZEMLÉJE

KOLOZSVÁR VÁROSA ALKOTÓ EMLÉKEZÉSSSEL ÜLTE MEG a művészetpártoló Mátyás király 500 éves születése napját. Nagyrészt önerejéből, a kultuskormány megértő támogatásával, megépítette az ország második műcsarnokát. A város lendületes, tisztaszándékú vezetői, élükön *Keledy Tibor* polgármesterrel, megmutatták, hogy nagyvonalú városfejlesztési terveik nemcsak papíron vannak meg, hanem fokozatosan meg is valósítják azokat. *Kós Károly* épülete áll s az erdélyi művészetnek végre van otthona. A megnyitó ünnepség sallangoktól mentes, tiszta beszédei kellőképpen kiemelték a város nagy erőfeszítésének erkölcsi értékét. E nagyszerű tett a háború kellős közepén jelképes jelentőségű is egyúttal: a magyar műveltség életerejét példázza és jelentősége túlmutat Erdély szűkebb határain, az egész magyarság életében példaadás. Már a megnyitó kiállítás sejteti, hogy az erdélyi képzőművészet fejlesztésében milyen lendítőereje lesz az új Műcsarnoknak. Szép gondolat volt a kapunyitásra egybegyűjteni az itt élő s innen elszármazott művészek alkotásait. Egyúttal kitűnő alkalom ez a kiállítás arra is, hogy Erdély élő művészetéről képet alkothassunk, színvonalát és jelentőségét megmérhessük.

Szűkebb pátriánk öregebbje s fiatalja egyaránt felvonult, hogy műveivel köszöntse azt a tisztességet, amit az erdélyi művészetnek Kolozsvár városa az új Műcsarnok megépítésével nyújtott. A messzire szakadtak közül is sokan eljöttek s igazi belső öröm volt látni, hogy azok a mélyreható, belső ellentétek, amelyek művészetükben elválasztják őket egymástól, miként kezdettek feloldódni, amikor egyike-másika beszéd közben felfedezte egymás emberségének nemes vonásait. Igaz ugyan, hogy kirobbanó, éles hangot is hallottunk. Mindenképpen azt hiszem azonban, hogyha sok tapasztalatával s régies irányzatukban csiszolódott tudásával az öregebb nemzedék személy szerint is utat találna a sok lendülettel s őszinte művészi hitvallással induló fiatalok felé, nagyon letompulna az az áldatlan belső harc, amelyik most elvakultságában semmiféle értéket nem hajlandó egymásban látni. Így azonban az öregebbje azt hiszi, hogy a fiatalság azt csinálja, de rosszul, amit ők annakidején becsületes studiummal, verejtékes munkával jól elsajátítottak s nem veszik észre, hogy nem saját fiatalságuk silány kiadásával állanak szemben, hanem a művészi szépség és hitvallás új utakon bontakozik ki. A fiatalabbja meg az ellenhatás hirtelen haragjában s a maga új szépségeszményétől s új mondanivalójától elvakulva nem látja meg, hogy a letűnt kor művészetének középszerepében is mennyi finom rezdülés, mennyi becsületes művészi törekvés van. Jól emlékszem, egy kedves, öreg szobrásztanárom mondotta egyszer nekem, hogy régebben a művészet forrásából kristálytiszt víz fakadt, a mai művek láttán azonban az az érzése, hogy ahelyett szennyvíz folyik. A modern magyar művészet egyik nagymestere ezzel ellentétben kijelentette, hogy egy áramvonalas mozdonynak több köze van az új művészet kialakulásához, mint Ráfael összes műveinek. Még fülünkben cseng a századelő forradalmi művészeti mozgalmainak vészkiáltása is: égensétek fel a múzeumokat, mert kerékkötői az új művészetnek. Az ellentétek tehát

nagyok s az ellenfelek nem hallgatnak egymásra, A fiatalabbja kikacagja az öregebbjét, ha azt hallja, hogy még sokat kellene tanulnia s magát befejezettnek tartja, pedig bizony sokszor igaza van jószándékú, idősebb művészársának. Az öregebbje meg lekommunizálja a fiatalját, ha bírálni merészelik, pedig bizony sokszor igaza van a frissebbszemű, nagyobb lendületű kezdőnek, amikor azt veti az öregek szemére, hogy megrekedve egy helyben topognak s már nincs útjuk s hivatásuk, csak jól körülbástyázott pozíciójuk.

Ott is sok a félreértés, hogy az öregebbje másként értelmezi a művész magyar feladatait s ismét mást tart erről az új idők gyermeke. A nagy történelmi festők igézetében útnak indult s ma már életük összehez érkezett művészemberek a magyart elsősorban a tárgykörben keresik, még bennük él Madarász, Székely Bertalan, Gyárfás és Benczur történetisége. Valljuk meg azonban őszintén, hogy a tanítványokban ez a festői irány a nagy mesterek teremtő lendülete nélküli élettelen vázzá lett. A fiatalabbja a történelmi jelenetek drámai feszültsége helyett a munka magyarjában keresi témáit. A mosóasszonyok, az erdőirtók, a bányászok, vagy az útépítés proletárja, a szántóvető falusi magyar erővel teli, esetlen mozgása közelebb áll hozzájuk, mint a kecsesen libbenő görög menádok, vagy a diadalmasan lantjába kapó Apolló Lotz Károly-i szépsége. Ahogyan formálódik az idő, úgy alakul méhében a művészember érdeklődése is. A népi gondolat először tárgykörben hódít, de részben már elérkezett s idővel kiteljesedik oda, hogy megteremtse a kor stílusát is. Egyelőre még túlsok benne az agitátor elragadtatása s mondanivalóját a súlyos valóság torzításával fokozza. Ilyenképpen sok még a torzkép, a nyomort még nyomorúságosabbá, az erőt még erősebbé s a szenvedést még elviselhetetlenebbé teszik, hogy jellegét kiemelhessék. Ezzel együttjár a részleteket elhagyó, összegező előadásmód s a kézmozgás lendületének kötetlensége. Minden kezdő korban megfigyelhetjük ezt a rokonszenves naívságú vonást. Gondoljunk csak arra, hogy milyen nagy fellélekzés volt a renaissance kezdetén az, hogy felfedezték a perspektívát, amely a teremtet világ sokféleségébe rendet teremtett. A felfedezés örömében a festők túlszűfoltják képeiket oda nem illő építészeti részletekkel, csakhogy minél erőteljesebben szólaltathassák meg a perspektíva vonalrendjét. A kemény vonalak később feloldódnak a levegő játékában s szinte már alig észrevehetően szervezik egységgé a kép felületét.

Most is valami hasonló folyamatban élünk. Az a művész, aki a nehéz testi munka megfáradottját, vagy hőségét ünnepli képében, ösztönösen érzi, hogy semmire sem mehet azzal a rajztudással és látással, amelynek mélyében a mosolygó görög istenek szépséges testének könnyed vonaljátéka rejtőzik. Nem indulhat el a szigorú természethűséggel sem, mert az, amit mondani akar, sokkal több annál, amit lát, sőt testetlen látomásait kell beletörnie a látható valóságba. Megkezdődik tehát a természethűség törvényének szétrobbantása. Így érthetjük meg a XX. század művészi forradalmi sorozatának belső indítóokait. Az idősebbje tehetetlenül áll e kísérletezésekkel szemben s hajlandó az egészben csupán néhány tehetségtelen ember s az európai kultúrát bomlasztó erők munkáját látni. Sok esetben igazuk is van, a ki nem forrott mondanivalók közt könnyebben elcsúszik a tehetségtelenség, itt tájékozódást csak a tiszta emberség ösztöne adhat. Ennek ellenére kétségtelen, hogy nem ezek a tényezők hozták létre az új művészi kibontakozást, hanem a szellem új látásokra törő forradalma. A slepp, amely kíséri ezt a tisztaságot, csak szemétje, az árral együttúszó tehetségtelenje az új időknek.

A természetlátás maga is megfrissült. Túl a csupán szemnek tetsző szín- és fényhatásokon, az új ember hozzá hasonló teremtmények közt jár

a természetben. A tágas levegőégben felnövő növény- és állatvilág egy ütemben lélekezik az emberrel. Ez a közösségvállalás, az azonos teremtető szellemnek ez a megifjító megérzése, több, mint a szemem keresztül áramló színek és fények által kiváltott esztétikai inger. Valami ősi közössége van a tömegek természetszemléletével, amely egy szép búzaföldben nem a sárga s piros színharmóniáját látja, hanem a kenyér ígérését. A természetnek ez a felismerése egy csapásra megváltoztatja szemléletét is, az ember a maga örömeinek, szerelmének vagy megkínóztatásának drámáját érzi a környező világban is. A levegő atomjai élettel telnek meg, a fák törzsében, a nyírfák lenhajában, a dombok tavaszi feszülésében a látó számára benne bujkál az élet nagy misztériuma. Az öregebbje előtt más világ nyílt volt meg, az atmoszféra szépsége és a színek diadalmas játéka eltakarta előttük a természet emberségét s a rajz feltétlen tisztelete megkötötte a vonal eleven lendületét. Úgy látjuk, hogy azokhoz jutott legkevesebb akár a régi, akár az új természetlátás szépségéből, akik a realitás szent hitében egy-egy természeti részlet pontos másolóivá lettek. Sokszor hallottam, amint kétségbeesve mondták az idősök a fiatalabb festőknek: hát nincsen szemed, édes öcsém, hiszen annak a fának a törzse nem úgy hajlik s a jelenség valóértéke is más, mint amit te festesz. Bizony egyik világ nehezen érti meg a másikat s sok türelemre és megértő magyar bölcsességre lenne szükség ahhoz, hogy a két nemzedék egymásban ne ellenséget lásson, hanem a magyar szellemiség kétfajta megnyilatkozását becsülje egymás munkáiban.

Ehhez azonban még más valami is szükséges lenne. Be kell látniuk a művészeknek, hogy ők egy közösségnek alkotó részei, a magyarságon keresztül tagjai az európai műveltségnek. Le kell jutniuk önmaguk olyan mélységeibe, hogy képességeikben, még legegényibb vonásaikban is felfedezzék azt, hogy egy hatalmas törvény alatt állanak s amit teremtenek, az a rend s nem a rombolás.

Valljuk meg őszintén, s ezt a művészembereknek is be kell látniuk, hogy a kiállításon szereplő művek nagyrésze bizony csak az értékes középszerhez tartozik. Áll ez egyaránt öregjére s fiataljára. Mégis az értékeléskor, a művelődéstörténeti értékek tisztelete mellett is, *feltétlenül a fiatalok mellé állunk*. Sokszor tanulatlanok, eszközeik nem forrottak még ki, stílusuk ingadozik, színeik néha mocskosak, de bennük van az új élet születésének szépsége s vajudásának szenvedése egyaránt. De épen azért, mert bennük forrik nemessé az új gondolat, fokozott felelősséggel tartoznak a közösségnek s maguknak. Az egyes művek ismertetésekor felhívom majd a figyelmet arra, hogy mennyi minden tanulnivaló vár még jóformán mindegyikükre. Ez meg az ismertető nehéz, de lelkiismereti kötelessége. Lehet, hogy sok harag támad nyomában, de a tisztaszándékú ember megérti, hogy nem a bírálgatás kedvéért mondunk el sokmindet, hanem inkább bábáskodás az, amit alább teszünk. Természetesen számolunk azzal, hogy csak igen kevés emberben lehet meg az az egyetemes beleérzőképesség, hogy az egyes művek gyökeréig hatolva értse meg az indító erőket, így eleve számolunk azzal is, hogy tévedéstől nem mentes az, amit mondunk. De be kell látnia művésznak és közönségnek egyaránt, hogy meg kell kezdeni a jószándékú részletes bírálatot, mert csak ez teremthet hidat a művész és a közönség közt s csak ez jelenthet a művésznak is műveivel szemben külső ellenőrzést.

Még röviden néhány szót a művész és a közönség közt említett szakadásról. Oka ennek elsősorban a nevelés helytelen irányítotttságában keresendő. Középiskolai rajz- és művészettörténet nevelésünk gyökeréig hibás. A gyermekben meglévő alkotókészséget semmibe sem véve, tisztán logikai alapon igyekszik nyolc osztályon keresztül a művészi rajzhoz s annak

megértéséhez elvezetni az emberpalántát. Elkeserítő dolog látni azt, hogy az alsóbb osztályok rajzfantáziával teli gyermekanyagával szimmetrikus mintákat, »folthatást« stb., stb. rajzoltatnak, sokszor még vonalzót is alkalmazva, hogy szebb legyen a lap képe. Az alkotásnak minden gyermekben meglévő irmagját pusztítják ki. Természetes az is, hogy mikor később a műemlékek ismertetésére kerül a sor, akkor már nem támaszkodhatnak arra, hogy bemutassák: ime, ezek a gyermekben is meglévő alkotókészség magasrendű fokozásai s mint telik meg szépséggel az, ami a gyermeknek csak ösztönös játéka. A művészettörténet tanítása is logikai sorban történik, s nem nevel önálló értékítéletre. Egy közepes barokk festmény e szerint a logikai sor szerint sokkal értékesebb Giottonál, mert hiszen Giotto primitív, a barokk mester meg úgy tud rajzolni, hogy az tiszta csuda. Nyilvánvaló, hogy az ilyen iskolával az életbe kikerült ember nagyon együgyű szempontok szerint áll meg egy kép előtt s így nem hogy támogatója, de elgáncsolója lesz az új szépségek kiteljesedésének. A nevelésnek a gyermekben élő adottságok rugalmas fejlesztéséből kell kiindulnia, hogy a felnövő élet tényleg saját életének emberibb szintjét láthassa meg a műalkotásban. Tűzbe a régi tanmeneteket, mert megölik az emberben rejtőző művészt. Csak egy, alapjában és gyökereiben új, módszeres eljárással lehet alkotó értékke építeni a magyarságban mind művészi, mind népi szépségeink és értékeink emberségét.

Szolgáljanak az itt elmondottak egyúttal az erdélyi művészet szemléletéhez is bevezetésként. Nem véletlen az, hogy általánosabb elvek s tények érintésével kezdettem. Annak a megfontolásnak következménye ez, hogy a dolgokat nem szabad a sokat hangoztatott erdélyi szellem szemszögéből nézni, hanem Erdély művészetét egyetemesebb szemlélet mérlegére kell tennünk s e szemléletben kell a kiállítók helyét s értékét is keresnünk.

NÉZZÜK ELSŐSORBAN *Nagy Imre, Szolnay Sándor és Barcsay Jenő* képeit. Nemcsak művészi és emberi nagyságuk követeli számukra az első helyet, hanem az is, hogy műveikben a tárlatot látogató közönség a természet új megszólaltatásának hármasságát szemlélheti. *Nagy Imre* fanyar, kesernyész színei, kissé darabos vonalritmusa szinte acélkeménységűvé formálja a teret. Ebben a konok térben nőnek a hegyek, fák, házak, falusi emberek s legelésznek az állatok. Festésmódja friss és összegez. Nem zsúfolja tele képeit a látható valóság zsidvásárával, hanem kiemel, hangsúlyoz, majd részletező kedve alábbhagy s nagyobb síma felületek következnek, ezekből a laza felületekből ismét ki-ki csillan egy-egy motívum. Vízfestményeit bölcs, magasrendű játékoság jellemzi. Ez a játékoság azonban nem léhaság, hanem inkább egy aszkéta derűs pillanatainak rögzítése. Nem tudom, szándékos-e a Fonóban c. munkája mély jelképisége, vagy csupán ösztöne diktálta neki ezt a képet. Két alak van rajta, egy düstestű fiatal fonó lány s előtte egy magábaroskadt, elgondolkozó vénasszony. A két test tömege, sőt mozdulata is nagyjából azonos, csupán a fiatal lány teste kifeszül, az öregé összegörnyed. Magyar párkáknak lehetne elkeresztelni ezt a képet, mély filozófiai tartalma tisztán festői eszközökkel jut kifejezésre. Többi vízfestményei is gazdagok és szépek. Az az érzésem, hogy ezekben Nagy Imre sokkal közvetlenebb és őszintébb, mint kissé zsúfoltfestésű olajképeiben. Amazokban stílusa, ezekben embersége tisztább.

Szolnay Sándor gyönyörű Tavasz Segesvárt c. képét állította ki. Látszólag lazán feldobott tiszta színei mögött gazdag színskultúra adja a kép tömörségét. A kép minden porcikájából tavaszi fény ragyog. A fa friss zöld hajtásai beleolvadnak a fehértestű felhőkbe, a távolabbiombok zsúfoltságát az ecsetfordulatok fölényes biztonságával jelzi. Alig van

ma festőnk, aki ilyen egyszerűséggel ilyen hallatlan szingazdagságot és hangulatot képes sugallani. Szolnay tájaiban nincs torzítás, a kép nagyjából megfeleltethető a látott tájnak s mégis minden ízében felülemelkedik az optikai valóságon. Olyan magasrendű s emberi érzésekkel átszőtt sűrítés van benne, ami csak igazán nagy művészek adottsága.

Barcsay Jenő hármuk közül a legelvontabb. Képét nagyon rossz helyre akasztották s így a látogatók alig méltatják figyelemre. Komor s szomorú tájakat lát. Vastag, fekete vonalakkal jelzi a dombok, házak s fák tömbjét. Reményvesztett színek ülnek a képein s csak néhol csillan meg egy-egy fehér, sárga vagy piros szín. Aki először látja, bizonyára nem barátkozik meg velük, de egy-egy képének hosszas szemlélete során megelevenednek a látszólag egyhangú felületek s a kép egyre világosabb és gazdagabb lesz. Igazi, vérbeli festő látomásai bujkálnak az asketikus önfegyelem mögött. A napfényt nem ismeri, de színeiben belső tűz ragyog. Képeinek tere nem a valóságos, megfogható tér, hanem összezsúfolódik, összeszűkül a kép tere s szinte nyomasztó, önkínzó érzés ebbe a világba lépni. Stílusának minden értéke ellenére meggyőződésem, hogy csak komorszáví előjátéka nagy felszabadulásának. Akik régebbi munkáit is látták s figyelték fejlődését, velem együtt ugyanígy gondolkodnak. Egykori átalakulása párizsi útja után robbanásszerűen történt s ugyanilyen megrázó ébredés felszabadíthatja önmagának szabott korlátai kegyetlen-sége alól.

E három nagyerejű művész után forduljunk a fiatalabb festőkhöz. Kiemeljük *Bordy Andrást, Iván Szilárdot, Szentiványi Lajost* és *Pirk Jánost*.

Bordy András pompás indulás után jóideig belefulladt az aquarell-technikába, túlon túl sokat nyúzta, gyötörte a papírt. Annál nagyobb öröm, hogy most kiállított két képén friss, erőteljes lendületét látjuk gazdagabban újjáéledni. Félaktja bársonyos finomságú, bensőséges alkotás, a háttér kezelése azonban még túlnagyolt. Feleségéről festett arcképe kitűnő kép, remekül kezeli a fekete színt s igen szép a fej körül a haj s a fátyol könnyed játéka. A kezek rajza ezen a képen gyarló, de a kép együttes hatását nem zavarja.

Iván Szilárd két képe ugyancsak egészséges magáratalálásáról tanuskodik. Egyidőben aggodalommal láttuk, hogy hol Szőnyi bűvöletébe esik, hol meg fáradt Székely Bertalan-variációkkal kísérletezik. Mind Önarcképe, mind pedig Cigánylánya festői szabad csapongású előadásával jelent értéket. Úgy látszik, képességeinek kitűnő oldala a sötétbe ágyazott sötétebb színek fokozása. Önarcképén azonban lokális rózsaszínt és lilát használ. Nem tudom, hogy fog ezzel a két színnel megbirkózni. Háttereiben még sok a fehérrel kevert piszkos szín, csak azért nem esnek ki a képből, mert színmélységüket helyesen adagolta, nem válna kárára, ha színei tüzet tovább szítaná.

Szentiványi Lajos Önarcképén gazdag és tiszta színskálát fog egybe, olyan virtuóz részletekkel, melyek becsületére válnak. Itt-ott formai zökkenő van a képen, de egészében véve egészséges utat sejtet. Azt hiszem azonban, hogy a tériségnek egy árnyalattal erősebb érzékeltetése csak egységesebbé szervezné a képfelületet. Az Olvasás közben c. képén remekül bánik a bíbor színnel, de a test fedetlenül maradt részeinek s különösen az arcnak színeit fokoznia kellett volna, mert így élettelenek.

Négyük közül talán *Pirk Jánosnak* van legnagyobb festői kultúrája. Május c. vászna cigányleányának aranylő testszínében s a háttér kékjének gazdag változatosságában a természethez közelálló s annak színjelenségeit teljes gazdagságában látó festő szólal meg. Kár volt azonban ezt a képet ilyen állapotban kiállítania. Színei beütöttek s nem egy helyen

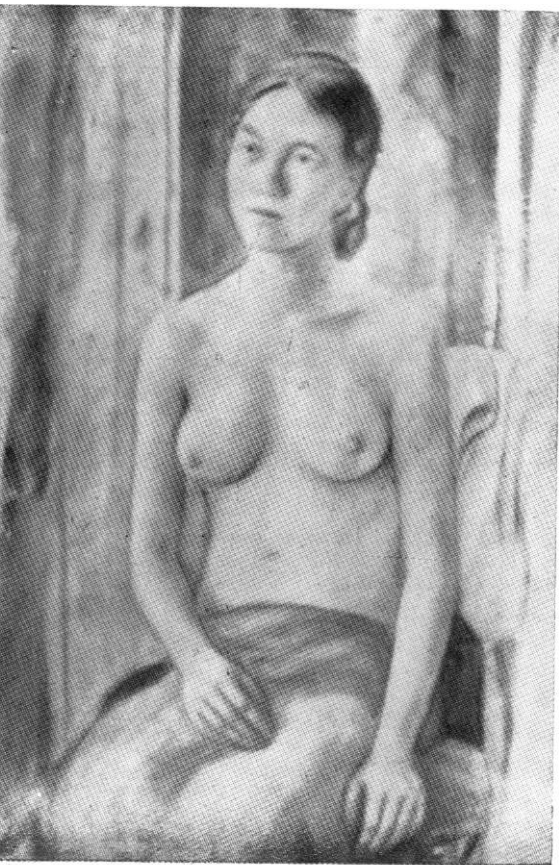
ennek következtében piszkosnak látszanak, csak be kellett volna vonnia lakkréteggel s egyszerre eredeti szépségükben ragyogtak volna. Két másik képe azt mutatja, hogy elvontabb utakra akar lépni. Bár Beszélgetés a romok közt erőteljes komponáló készséget s bár torzító, de jól hangsúlyozott rajzkészséget árul el, mégsem őszinte alkotás. Maradjon ő csak eredeti gazdag festőiségénél s mélyedjen bele színlátomásaiba, új stílusa nem nekivaló. Mindnégyükön meglátszik, hogy alapos, komoly iskolázottsággal indultak útjukra. Korban és iskolázottságban együtt említendő velük *nagyborosnyói Bartha László*. Alkonyatkor c. műve szép látomás, de alapja nem egészen egyéni. Bernáth Aurél és Berény Róbert hatása erősen szembeszökő s színharmonijából kiesik az előtérben levő istálló fedelének szürkéje.

A főfalon az idősebbek közül való *Merész Gyula* vásznát állították ki. Idegen, színpadias világ s világítás üli meg az egyébként nagyfokú ügyességgel festett képet. Színei nem igazi színek s a kép valóságértéke kevés. Festett világ ez, amelyhez semmi közünk. *Mikola András* három művével szerepel. Nagy tájképe fáradt alkotás, eltűnt belőle Nagybánya derűs, őszinte színlátomása. Önarcképe sem tűnik ki, Őszirozásák című képe még egy jobbfejta műkereskedésben sem állhatná meg helyét. Elképzelhetetlen, hogy ezek a képek termésének javából lennének, de akkor miért nem küldte jobb képeit? *Szopos Sándor* Székely Bertalan iskolájának sok értékét őrzi, kiállított kompozícióvázlata azonban nem képviseli méltóképen finom rajztudását. Napfény sütötte foltjain meg-meg csillan egy távoli szingazdagság, de árnyékai egyhangúan és modorosan lilák s a kompozíció egésze nem az életből, hanem a hagyományból fakadt. Becsületesei képességei s finom rajzai többre tennék hivatottá, két idősebb társa mellett így is jól esik látni higgadt konzervatívizmusát.

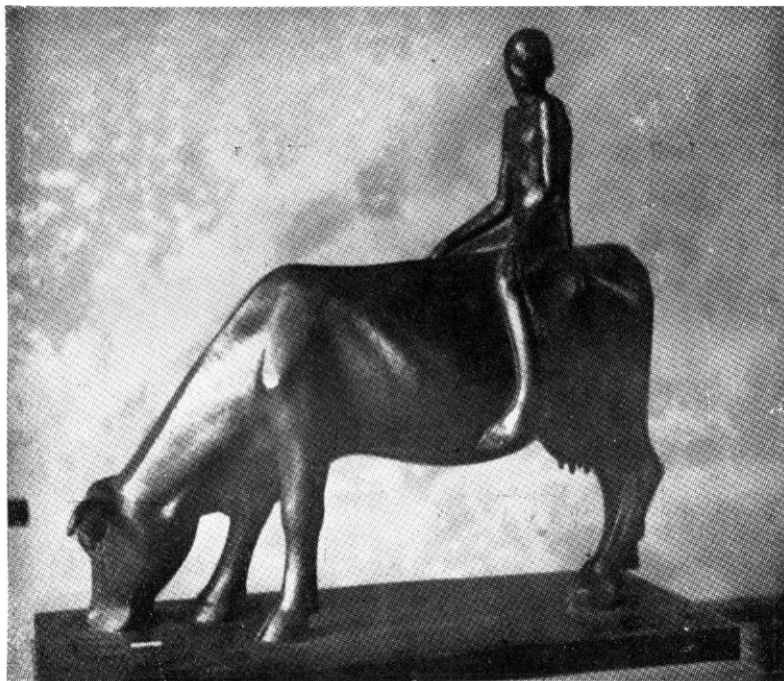
A KATALÓGUS SORRENDJÉHEZ folyamodunk a továbbiakban s így elsősorban a festőkről emlékezünk meg. *Agricola Lidia* két friss tájképvázlatát állította ki. Egészséges színhasználata elárulja képességeit, de ahhoz, hogy a vázlatból kép legyen, a sebtében odavetett vonalakat és színfoltokat még sok kemény tanulmánnyal kell. Erelnie. *András László* Bivalyok c. műve igen komoly alkotás. Fehérrel tört színeiben van erő s ragyogás, egyáltalán nem meszesek. Az egyik bivaly felülnézete rajzban még éretlen. Vásár-ján már kevésbé sikerült egybefognia a színeket s különösen bosszantó, hogy a szépen benépesített teret megbontja az, hogy az előtérben levő kosaras asszonyt a képsikkal párhuzamosan ábrázolta. Ez primitív beállítás! Az Útjavítókat pedig nem kellett volna kiállítania. Jellegzetes példája ez a kép annak, hogy a szociális tartalom miként lesz sémává. Nem az egyéni munka esetlen, vagy jellegzetes mozgását ragadta meg, meggörnyedt, lehajtott fejű alakjai közhelyek, lélektelen sablonok. Miért nem néz itt is keményen a valóság szemébe? Annak a festőnek, aki a bivalyos képet festette, nem szabad ilyen rossz programbeszédet tartania. Nem szerencsés dolog az, sem, hogy ecset helyett festékkaparóval fest. Higgye el, ez sem nem új, sem nem jó, s hozzá mindenképpen méltatlan módszer. Határozott és gazdag képességű fiatalunk *Andrássy Zoltán*. Biborszínbén tartott képe épen úgy, mint Szomszédok-ja erőteljes, jó kép. Bírja az egy színen belüli fokozást s a háttér színei megmutatják, hogy ezt nem színszegénységből teszi. Azt hiszem azonban, nem ártana, ha egy árnyalattal több tériséget, fény- és árnyékhatást érzékeltetne. Az egy színerősségből tartott arcok, minden jó jellemzésük ellenére is, laposak kissé. Útja azonban jó s hiszem, hogy nagy fejlődés előtt áll. *Aradi-Edvi-Illés Jenő* képei szinte családi örökségként hatnak, fényképszerű felvételei csak színesek, de színeinek csengése hiányzik. *Ács Ferenc* növendék-

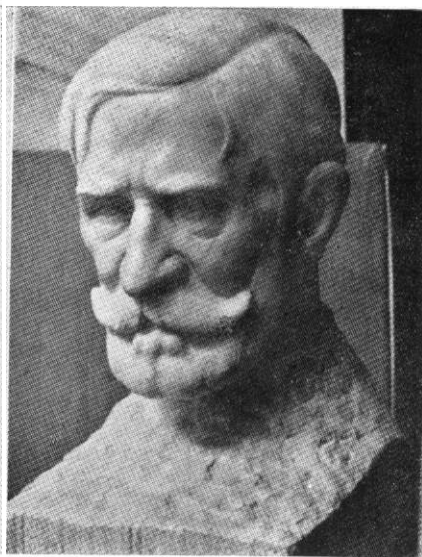
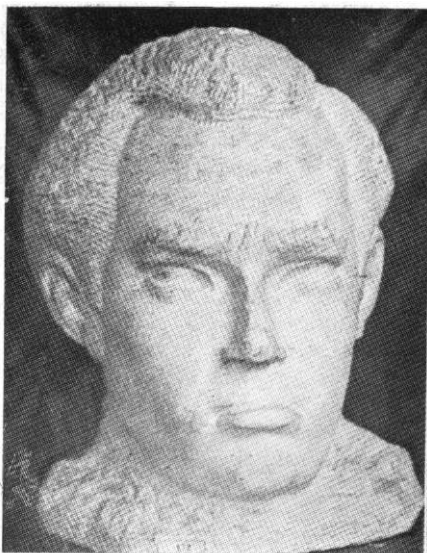
I. tábla. Nagy Imre: Csíki udvar; Szolnay Sándor: Tavasz Segesvárt.

II. tábla: Bordy András: Fél-akt; Varga Nándor Lajos: önarckép.

III. tábla. Gy. Szabó Béla: Vázlat a Napraforgóverő c. fametszethez;
Kós András: Judás; Borberek Kovács Zoltán: Tehénitató.

IV. tábla. Kósa Huba Ferenc: önarckép; Szamosi Soós Vilmos: Benedek Elek; Szervátiusz Jenő: Maros és Olt; Vida Géza: Fadöntő.

munkáit állította ki. *Balázs Péter* »Józsi Bácsi«-ja erőteljes tanulmány, de ha az arcot plen-airben festi, miért maradnak a kezek a lokális barna színtelenségében? *Bene József* friss vízfestményei nem csekély virtuozitásról tanuskodnak, Tehenek c. különben szép képén a víz nem víz, csak jellegtelen színfolt. Nem ártana az anyagszerűség erőteljesebb jelzése, mert egyébként minden egybefolyik. Festőállványa nem ennyire őszinte, másodélményként hat, a csikók rajzában elég szembetűnő hibák vannak. *Brósz Irma* cézanneos Szamospartján az alap meleg színe fogja egybe a képet, ott azonban, ahol az egész felületet benépesíti színekkel, kitűnik, hogy még nem bírja lélekzettel a témát. Nem kis ügyességgel keveri azonban a zöldek árnyalatait. *Csíki Gál János* Árnyékban c. képén a nagy naturalisták örökségéből van valami, némi műtermi árnyalattal. Akt-ja azonban igen rossz kép, úgyahogy megrajzolta ugyan, de színei ijesztők. *Debiczy Istvánra* jó hatással lenne sok, kegyetlen őszinteséggel végigvitt természettanulmány. Gyengén rajzolt alakjai modorosán mozognak, színei meszesek. *F. Ferenczy Júliánál* is hiányzik ez az iskola, színei így kissé szétessenek. Van azonban András c. képén egy részlet, amelyben mintha megtálla volna saját stílusát. A kéznek mind rajza, mind színei jók, ha ebben a szerves látásban tudná felépíteni képeit, elsőrangút alkothatna. Képeit kissé bánatos alaphangjuk rokonszenvessé teszi. *Ifj. Figlár Géza* egy szép rajzát s igen jó, szélesen festett vízfestményét állította ki. Erőteljes tehetség.

Fülöp Antal Andor három képén ismét megtaláljuk kiforrott stílusának értékes jegyeit. Finom, elmélyült rajza különösképpen a Japán magnolia aranyhallal című képén érvényesül. Nagy értéke a sárga árnyalatok dús gazdagsága. Mindezek ellenére nem mondható festőinek, mert formái élesen elhatárolódnak s teljességgel hiányzik a térbeliség. Természetesen ez nem hiba, mert ebben az ábrázolásmódban sok intim szépség rejtőzik. Mégsem ártana megkísérelnie, tisztán stílusa gazdagítására, studiumként, más és más színárnyalatokban festeni s azok árnyalataiba is úgy belemerülnie, mint teszi a sárga színnel. *Gáll Ferenc* festésmódja Munkácsy és Rudnay stílusának több-kevesebb virtuozitással való újraélése. Van érzéke a természet zsúfolt gazdagságának érzékeltetésére. *Gyimesy Kovács Gábor* Koszta József hatása alatt indul útnak, de a nagy magyar mester mélységei hiányoznak belőle.

Incze István Ború-ja nagyon szép, s Befagyott Maros-ával együtt a kiállítás értékei közé számít. Kitűnő színlátása és bravúros festői előadása nem közönséges képességéről tanuskodik. Egy kérdésünk van hozzá: hagyja el a barna alapozást, ez sok minden zökkenőn könnyen segíti át s így kerékkötője lehet értékes képességei kifejlődésének. Van ereje s vannak színlátomásai, nincs szüksége erre a silány mankóra. *Incze János* két komoly, szép képével jelentkezik. A Sörház-utca sarka című egyike a kiállításon látott ama kevés műnek, amelyre azt mondhatjuk, hogy befejezett, kiértett alkotás. A dési vásárról festett képe is erőteljes, kitűnő színlátásáról tanuskodik. *Kapussy György* Székely gazdája sok részletében jó, de a fej színei műteremizűek, a háttér feketés atmoszférája meg sem nem műterem, sem nem igazi plen-air. A Szamos Kolozsvárnál c. képén erejét meghaladó feladatra vállalkozott, a témának ez a felfogása pisarroi képességeket követel. *B. Karácsonyi Emmy* Tájképe jószándékú, de nyers színei miatt kiértetlen festmény. *Karácsonyi János* két temperája frissességét vázlatosságának köszönheti. *Kiss Ernőnek* sokat kell még tanulnia. *Kiss Károly* őszi táján már túlságosan jól ismert nagybányai színhangulatot látunk viszont, a kezdés ereje nélkül. *Kodreán Kornél* őszi tája aprólékos részletezésének semmi köze a művészethez. *Kun István* három képe arról tanuskodik, hogy még mindig nem tud sza-

badulni Rudnay Gyula mély ígézetéből. Hallatlan utánérzőképességgel és sokszor igazi bravurral fest s képei még másodélményükben is szépek. De ne vegye rossz néven, Rudnay mellett nem állhatja meg helyét. Sok őszinte Studium bizonyára meghozná képességeihez méltó önálló stílusát is. *Makkay Piroska* két vízfestménye grafikáihoz képest gyenge, még Márciusának kompozíciójában van ötlet, de olyan képet, mint Leányka c. vízfestménye nem szabad kiállítania. *Mágori Varga Béla* Gyimesi csángók-ján sok az akart primitívség, pedig a fák és a háztetők igen szépek s látomáserejük van. Nagyon jó festő *Mohi Sándor*. Mindhárom képe értékes, fejlődésképes tehetségéről tanuskodik. Színei mintha kissé fakók lennének. Van érzéke a monumentális forma iránt s bizakodva várjuk további munkáit. *Nagy Oszkár* két képén a zöldek virtuóz kezelése lep meg, a mélységek fokoznitudása kitűnő erénye. Mindkét képe egyebekben elszáraztathatná látszik. *Olajos István* két friss vízfestményét őszinte örömmel láttuk, kíváncsiak vagyunk nagyobb léleketű munkáira. *Dobrai Pászka Jenő* durva színeiből talán a kibontakozás felé halad. *Piskolthy Gábor* jó képességű, jól rajzoló művész. Öregasszonya megkapó lírájú kép, kezei s feje egyaránt kifejezők, nem ártana, ha színei kissé felengednének, mert így képe inkább színes grafikaként hat.

Nagy tudást és eleven életérzést kapunk *Ruzicskay György* Építkezés c. pasztelljében. A munkás-test. mozgásának életteli jelzése, a sürgés-forgás remek érzékeltetése nagy erénye Ruzicskaynak. Ha képét olajjal festette volna s így mélységeit jobban hangsúlyozza, talán valamennyi kép közt első helyre kíváncznának ismertetése. Így színeinek fényértéke kevés, sem a mélység, sem a világosság felé nincsen fokozása. Különösképpen nagy öröm számunkra ezt a kiváló alkotását elvont, testetlen látomásai után látni. Figyeljük pályáját, mert nem mindennapos adottságokkal megáldott művészember. *Simon Béla* végre képességeihez méltó képpel jelentkezik. Magvetőjében komor erő van. A tiszta színek közé ágyazott agyagos színek jól aláhúzzák a munkában edződött ember eldurvult kezét-lábát. Azt azonban most is megállapíthattuk, hogy nagyon sokat kellene rajzolni és természet után festenie, hogy eszközei is tehetsége színvonálára fejlődjenek. Látva Marosvásárhelyen kiállított képeit, az a veszedelem fenyegeti, hogy túlságosan hisz önmaga befejezettségében, ez pedig kikerülhetetlenül az eszköz és a mondanivaló elszegényedésére vezet. Kényszerítenie kellene magát a látott élmény tudomásulvételére és visszadására. Így csak a kezdetben jólhangzó manifesztációk irányában halad. Egyikünknek sem lehet közömbös egy ilyen kiváló adottságú művészember fejlődése, de elsősorban sajátmagának kell kemény fegyellemmel csiszolni és gazdagítani képességeit.

Solymássy C. Viktor színtelen képeit jó érzékkel rajzolja meg. *Sle-venszky Lajos* két képe gyenge visszhangja a nagybányai mestereknek. *Takács Zoltán* Téli kertészletében szépen használja színeit, Tél végén c. képe gyengébb, háttere pedig tarka. *A. Tollas Júlia* csendéletei izléses, ügyes vízfestmények, Cigánylánya azonban gyenge tanulmány. *Tóth István* vízfestmény-miniaturja a művészethez való megható ragaszkodás tisztelni-való jelképe. *Varga Mátvás* önarcképe, erővel teli grafikái mellett, nem eléggé összefogott, bár kitűnő karakterérzékkel rajzolt mű.

Varga Nándor Lajos szép önarcképe, klasszikus higgadtságával, komoly rajzával a Székely Bertalan-féle beállítás eredeti módon való továbbfejlesztése. Értéke a kiállításnak. Szükszavusága mögött nagy tudás s komoly elmélyedés áll. Színei tompák, de tömbjük erőteljes s hangulatuk kitűnően megfelel a kép stílusának. Remek vízfestménysorozatából a Kaszálók c. vázlatát állította ki. Gyökeréig igaz mozgásképlete virtuóz rajzkészségéről tanuskodik, de egészében nem ad jó képet Varga

Nándor gazdag vízfestő művészetéről, inkább bravuros jegyzet csupán. Kár, hogy székelyföldi sorozatának örökértékű lapjait nem állította ki. *Weith László* két arcképe studiumnak jó ugyan, de színtelensége mellett rajzi hibáktól sem mentes.

A szétszórtan kiállított grafikai anyag nagy értéke, hogy *Gy. Szabó Béla* és *Varga Nándor Lajos* néhány lapjában a grafika legmagasabb művészi fokát láthatja a látogató közönség. *Varga Nándor* nemcsak kitűnő művész, hanem talán legjobb művészeti nevelőnk. A fiatal grafikusnemzedék kivétel nélkül nála tanulta meg a mesterség sok csinját-binját. Kiállított rézkarca, *Charon a lelkekkel*, nem mutatja kellőképpen sokoldalú és virtuóz művészetét. A kavargó levegő bravurosán rajzolt aktjai, biztos rajzú rövidüléseikkel a legnehezebb rajzi feladatok könnyed megoldásaként imponálnak. Abból a korszakából való ez a lap, amikor a természet minden megnyilatkozását emberben látta, a fák törzse, kinyuló ágai, a levegő örvénylése mind vívódó emberekkel volt tele. Kiállított rézkarcának súlyos filozófiai mondanivalói mellett sincsenek meg azok az értékei, amelyek *Varga Nándornak* külön helyet biztosítanak a magyar grafika fejlődéstörténetében. *Bethlen Gáborja* régies stílusban tartott kitűnő fametszet.

Gy. Szabó Béla művészetét nemrég rendezett kiállításával kapcsolatban alkalmunk volt más helyen méltatni. Fametszetein hallatlan gazdagságban bontakozik ki az erdő sűrűje, vagy a zuhogó víz csillogása. Újabb metszetei közül a *Disznópásztor* esőfüggőnye egészében újszerű s értékes grafikai kísérlet. Remélhető, hogy nem ez lesz egyetlen lapja, hanem más kompozíciós formában is megkísérli e remek látomás grafikai értékeit kiaknázni. Kompozícióiban közvetlenül és sűrítve szólal meg a falusi ember, a falusi földek élete és a darabos világ zúgaiban meghúzódó, sok megható szépség. Fejlődése mögött temérdek kiértett tanulmány áll. Érdekes egybevetni például a *Napraforgó-verő* fametszetét előkészítő rajzával. Metszetei józan valóságérzését kompozíciójuk, témaválasztásuk és kivitelük a reális élet fölé emeli s emberei szervesen, szinte a többi természeti lények ikertestvéreként illeszkednek bele a tájba. Épen ezen a téren az utóbbi időig bizonyos ingadozást figyelhettünk meg nála. Most ennek nyoma sincsen már s így művészte egyre tisztább összhangban bontakozik ki. Lapjai mind a magyar, mind a modern európai grafikának elsőrangú értékei.

Kettejük mellett nemes versenytárs *Varga Mátyás*. Önarcképe tiszta és nagyvonalú formalításával s szép fekete-fehér játékával legjobb munkái egyike. Előtérben levő kezét kissé kicsire rajzolta s így a kép monumentális hatása csökken. Igen rokonszenves rajzú *Arcképét* is kiállította. *Abódi-Nagy Béla* jó rajzkészségét önarcképének modoros mozgása zavarja, *Arcképén* kemények az árnyékok, úgy hat, mintha gipszmintáról rajzolta volna. *Élesdy István* *Köcsögárusok-ján* a fehér fények modoros használata visszatetsző, *Ranta-Rotto-ján* meg a távoli és közeli feketék egyenrangú kezelése megbontja a térhatást. Málnási hegyek c. rajza kormos. Szép, őszinte munka *Öreg ember c.* hidegtüvel készített karca. *Ifj. Figlár Géza* nyers karcaiban határozott tehetséget látunk.

A festmények és grafikai művek sorában még *Avedik Félix*, *Balogh István*, *D. Berde Amál*, *Papp Lajos*, *Pap Domokos*, *Pánczél Béla*, *Szász István*, gr. *Teleki Ralph* munkáit láttuk.

A SZÍNVONALAS SZOBRASZATI ANYAGBÓL elsőként az öreg *Szamosi Soós Vilmos* s a fiatal *Borbereki Kovács Zoltán* műveivel kell foglalkoznunk. *Szamosi Soós* öt fejet állított ki. A márvány életre kel vésője alatt s nemes tudással faragott formáin szinte a bőr porusai vibrálnak.

Nem fotografusa ő a természetnek, hanem finomérzésű újjáalkotója. A formák játékában, egymás felé hullámlásában meg tudja fogni az egyén sajátos életét és érzékeny, szinte lélektani mélységekből előretörő rezdüléseket vesz észre s rögzít vésőjével (pl. az Álom c. szobra száján). Ő egyike azoknak a tiszteletreméltó idősebb művészeinknek, kiknek alkotásaiban a mesterség tudása, meg a bensőséges művészi élmény szerencsésen ötvöződik egybe. Ellentétben *Szamosi Soós* részletező hajlamával, *Borbereki Kovács* a kierlelt nagy formák monumentális tömbjeinek mestere. Hatalmas, de sohasem torz formáival Tehénitatója becses dokumentuma képességeinek, bár az ötlet maga nem új. Tehene biztosan áll a lábán s kissé jobbrafordított fejének mozgását a tehenesfiú fejének erőteljes balrafordításával egyensúlyozza a szobrász s több más jó tulajdonság mellett ezzel is szerves egységbe fogja az állatot és az embert. A fiú mozdulata talán kissé akartan merev, de ezen is figyelemmel kísérhetjük a természetadta formák nagyvonalú összegezését. Szobrász-ának alapötlete váratlan szépségével s plasztikai lehetőségeinek gazdagságával lep meg. E szobrában egycsapásra a természet nemes nyelvéen oldódik meg mindaz a formaprobléma, amelyért Archipenko s társai annyit gyötörték magukat és a természetet. A negatív és pozitív térformáló erők szerencsés összhangjára tapintott rá akkor, amikor a szobor negatívján dolgozó szobrászt kifagarta. Ne hagyja kisméretű vázlatnak ezt a remek dolgot. Nem lehetetlen, hogyha a szobor negatívját s a szobrász alakját egy méretre venné s a szobrászt is aktban ábrázolná, az a magasrendű formai játék, ami már így is megvalósult, még csak fokozódnék erejében. *Borbereki Kovács* egészséges és nagyvonalú természetlátása példaként állhat fiatal szobrászaink előtt.

Andrássy Kurta János kiváló képességekkel oldotta meg Olvasó nő-jében a szembenézetből ábrázolt test domborművét. Pihenő asszonya Jól összefogott formáival tűnik ki. Tüskehúzójában és Hazafelé c. kis műveiben is van ötlet és szobrászi finomság. Nála csupán azt hiányolom, hogy annyira leköti a forma tisztaságának gondja, hogy munkáiból ki-marad a lélek lírai rezdüléseinek érzékeltetése. Mesterének, Medgyessy Ferencnek műveit elsősorban nem objektív formai szépségük, hanem a forma minden kis hajlását átjáró meleg emberi érzésvilág teszi a magyar s az európai művészet remekeivé. *Bencsédi Sándor* Leány-ának fején egészséges kifejezés bujkál, a szobor egyebekben másodélmény, egyszerűsége pedig nem gazdagság, hanem modor. *Borsodi Bindász Dezső* Hontalan-ján, a gyermekét magához ölelő anyán fent sok a részlet, alul azonban üres a forma. Igaz, hogy ezt a téma diktálja s áthidalása roppant nehéz művészi feladat lenne. *Botár István* Férfifej-ében a részletező studium az elnagyolt formákkal nem épen szerencsésen keveredik. *Zsákodi Csizsér János* aktja a rodini látomásvilág utánérzése, Rodin forradalmi ereje s finomsága nélkül. *Dabóczi Mihály* székely leánya jó megjelenésű portré, de a fej belső formái lazák. Eddig látott munkái közt a legjobb Jó pásztora, érdemes lenne komolyan megkísérelni e gondolat megvalósítását. Vázlatában több mintázási hiba (a kezek rövidek) zavarja az összhatast. *Haáz Sándor* két naturalisztikus törekvésű tanulmányfejet állított ki.

Nagy meglepetés volt számomra *Halmágyi János* érett művészete. Gondolkodó c. vázlatában finom, sejtelmes líraiság van s amellet sok mintázásbeli erény teszi széppé e szobrot. A Muzsa ölmefején átderengő mosoly feledteti, hogy a görög hellénizmus Hypnos-ábrázolásainak után-érzéséből született, még a szárnyak tömege is megvan a szárnyszerű hajtincsekben. Ez a szobor a görög gondolat újjáéledése, de mint ilyen, feltétlen őszinteségű alkotás. Nemes formái, szép, okos kifejezése a kiállítás egyik legjobb szobrává avatják.

Homokay József barokkos Corpus-t állított ki. *Horváth Géza* Tanulmánya iskolás munka, Tanulmányfején a szemek körül néhány egészséges impresszionista megfigyelése vonja magára a figyelmet, egyébként a szobor nem érdekes. *Istók János* Cézárja szobrászati fénykép, Bem apó-jának vázlata meg elmarad nagy pesti szobrának előadásmódja mögött. *Kallós Miklós Elek* tanulmányfejénél a részletek mintázása megbontja a fej egységét, a formák mélységei túlzottak. *Kocsis András* Apai szeretet-e lélekel teli alkotás. Figyelemreméltó plasztikai ötlettel oldja meg a bőr ráncait, anélkül, hogy általuk a forma feldarabolódnék. Nádvágyójában irodalmi ízű finom gondolatot mintázott meg. A szobor kiállításában Boda Gábor forradalmi lendületének közelségét érezzük. Tanulmányfején zökkennek a formák s a szemek rajza nem tiszta, egyebekben jó munka.

Kós András fadomborműsorozatát és két szobrát állította ki. Legjobban Nányi c. szobra tetszik, a felduzzasztott formák egy plasztikailag megfogott, határozott lelki magatartást sugallanak. Nem tagadható azonban, hogy megfogalmazásában erősen érezzük Barlach figuráinak utóhangját. Domborművei közül Anya és gyermeke tűnik ki legjobban. Népi jelenetei első benyomáskor megkapják az embert, de alaposabban megnézve, sok benne önmaga sablonos ismétlése s az akart primitívség. Mestrovic típusai egyénekből szűrődtek azzá, Kós András valamennyi alakja ugyanannak a kissé papírizú figurának más és más mozdulatából keletkezett. Önmaga modorosságába fullad a szemek megismétlődő faragásával. Merésze rövidüléseit nem oldja meg, hanem úgy faragja, hogy kisebb felületre zsúfolja a szembenézetből látott arc részleteit. Ez nem népi egyszerűség, hanem plasztikai szegénység. Máshelyt meg a szigorúan síkbaállított alakok alá perspektivikusan hátrafutó talajt helyez. Ezzel elér ugyan díszítőhatásokat, de megbontja a dombormű irreális terét. Mindeme kifogások ellenére műveiben sok érték van s domborműveinek egyikén-másikán különösen szépen érvényesül friss komponáló tehetsége. Előző kitűnő alkotásait látva, csak sajnálhatjuk, hogy nagyszerű egyénítő képességét háttérbe szorítja. Képessége többre hivatottá teszi őt s remélem, hogy az a korszaka, amelyet ezen a kiállításon mutatott be s amelyet magam részéről nem tudok kellőképpen értékelni, csak további gazdagodásához szükséges kitérő.

Kósa Huba Ferenc Önarcképe a kiállítás java értékei közül való. Egyszerű tömbjében, tiszta formáiban nyoma sincsen a handabandázásnak, vagy a bizonytalan keresgélésnek. Őszinte s meleg örömmel nézzük Anya c. szobrát is, bár itt egy-két kifogást nem hallgathatunk el. A fej indokolatlanul kicsi, a gyermek testét meg elfaragta. Pedig igazán szép az asszony teret átölelő mozgása s sok nagyvonalúan kezelt, de megfigyelésében bensőséges részlet, mint például a lábujjak mozdulata, a kezek stb. Talán fokozottabb tisztasággal kellene a gyermek ellentétesen beállított testében az anya tőrőlélő mozdulatának tükörképét adni s így a két alakot egyetlen ritmusba összefogni. Mindenképpen szükséges lenne, hogy már e vázlatban bennerejlő komoly plasztikai *magot* további munkával teljes szépségében valósítsa meg. Est-jének túlméretezett aktjában sok finom részlet lappang, azt hiszem azonban, nem ártott volna a test szerkezetének valamivel erőteljesebb hangsúlyozása, mert így kissé szétfolyó. Mérayné portréja szép, talán kissé mélyek a vonalak s kár, hogy a szem erős kihúzásával az őszinteséget nélkülöző modorosság is helyet kapott a műben. Magvető-jében csak egy-két részletben találjuk meg a többi szobraiban meglévő egyéni lendületet. Nem tartom szerencsés gondolatnak a testet eltakaró leplet. Mindezek kevésbé jelentős hibák s felsorolásukkal egyáltalán nem akarom kisebbiteni azt az erőteljes benyomást, amelyet *Kósa Huba* szobrai első látásukra gyakorolnak.

Kudélász Károly friss, dekoratív vázlata nagyobb szobrászi igény nélkül való. Mihály Lászlóról mintázott fejénél érdekes a felület újszerű kezelése. *B. Illyefalvi Lőte Éva* Guggoló c. kis faszobra igen finom lírai alkotás. Szépen egyensúlyozott tömörszerű mozdulata s kifejezéssel teli kis fejecskéje maradandó helyet biztosít számára a magyar kisplasztikában. Nem értjük azonban, hogy miért állította ki Napozó lány-át, rossz szobor, arca pedig divatlapszerű. Amazonja kedves másodélmény, Szerelmepárja ismét gyenge rodini visszhang, csupán anatómiai felkészültsége egyetlen erőnye. Nagyméretű Szent Ferencében sok ornamentális ötlet van, de egészében véve nem legjobb művei közül való. Visszaemlékezve régebbi erőteljes munkáira, attól félünk, hogy a kis méretek az édeskeség felé vezetik. Régebbi szobraihoz egyedül Guggolója mérhető s ez a bájos szobrocška egyúttal sejteti azt is, hogy tehetsége nincs kiapadóban. *Matei Aurél* egészséges formálását zavarja a felület modoros kezelése. *Matéka Sándor* Szamadó juhász-a régiességében kedves, de jelentéktelen munka. *K. Nagy József* Önarcképe megjelenésében rokonszenves, de nagy hibája, hogy a nehéz háromnegyedes doborművet nem tudta megoldani. Másik három szobráról nincs mit mondanom. *Ősz Nemes György* két zsánerszobra a múlt század divatjának ernyedtt visszhangja, *Vízmerítő lány*-a meg Szentgyörgyi iskolájának emlékét idézi. *Ditrői Siklódý Lőrinc* eleven mozgású alakjaiból hiányzik mindaz, ami szoborrá tenné őket, friss természetvázlatok, plasztikai élmény nélkül. *Sóvári János* Matyó asszonyának felső részében még van némi bensőség, de alul üres felületekbe fullad a szobor. Akt-tanulmányában meglévő mintázásbeli finomságait a rossz máz teszi tönkre.

Szervátiusz Jenő új látomásokkal és forrongó szobrászati formakérésekkel teli munkáit régóta becsülöm. Első pesti bemutatkozása műtörténeti eseményt jelentett. Régebbi stílusát képviseli Maros és Olt-ja. Mind kompozíciójának szigorú szépsége, mind pedig a gondolat szerencsés plasztikai fordítása elsőrangú művészi alkotássá teszik. Az Anya és leánya leányaktjában is a régi Szervátiusz kicsiszolt stílusa szólal meg. Új műveinek sorozatát nézve, érzi az ember igazán, hogy milyen nagy rejtély is egy-egy művészember alakulása. Az egymásra szűfolt, sokszor indokolatlanul torzított formák, a szerkezet erőszakos szétrobbantása előjele Szervátiusz kialakulóban levő új stílusának. Hogy merre vezet a kibontakozás útja, azt nem tudhatjuk, de kétségtelen, hogy most erős válságban van. Nagy alkotóképzelete biztosan megtalálja majd új formaszépségek felé vezető útját. Egyelőre nincs jogunk beleszólni munkájába, csak türelmetlenül várjuk az új formákba tisztult Szervátiuszt.

Őszinte élmény volt számomra *Vida Géza* pompás Fadöntője. Átélt mozdulat, jó, erőteljes lendület, szépen térbeállított test s elsőrangú faragás jellemzi ezt a szimbólumértékű művet. Torzítását a forma dinamikájának jegyében, csupán a szükséges mértékig fokozta s ott dicsérendő önfegyellemmel megállott. A Fadöntő lendülete, elkinzött, durva lába, munkában megizmosodott teste s kissé talán túlságosan torz feje felejtethetetlen benyomást gyakorol a nézőre. Bár szobrának egy főnézete van, mégis ideális, jó kerekoszobor. A test ugyanis úgy illeszkedik a térbe, hogy minden nézetből az alapmozgás új és új szempontú fokozását kapjuk. Ritka erőny ez manapság. A szobrászati anyagban még *gróf Teleki Mária* két tanulmánya szerepelt.

Sajnálattal láttuk, hogy az erdélyi művészek szemléje nem teljes. Európai szintre emelkedett erdélyi származású művészeink közül nem láttuk *Kosztai József* és *Borsos Miklós* műveit. A fiatalok közül is sokan távolmaradtak, csak a magamkorukat említve: hiányzott *Dósa Farkas*

András a szobrász, Rákossy Zoltán, Bánhidi Andor, Balázs László, Ágh Lóránd festő s bizonyára még sokan.

Ismét elégtétellel kell megállapítanunk, hogy az a bizalom, amellyel Fuhrmann Károly ötvösművészetének kibontakozását néztük, alapos volt. Sokat várunk tőle az új magyar ötvösség megteremtésében. Biztos, hogy honfoglaláskori díszítőművészetünk alkotó újjáélése ötvösművészetünk kibontakozásának egyik alapja lesz.

Végezetül meg kell állapítanunk, hogy a kiállításon legnagyobb meglepetésünkre olyan művek is szerepeltek, amelyeket a beküldött műveket bíráló bizottság kiselejtezett. Nem kutatom, hogy hogyan s miért történt ez, de kétségtelen, hogy ennek nem szabad megismétlődnie. A túlszűfolt anyag rendezése nehéz feladatot rótt a kitűnő Pap Domokosra, bár sok nehézséget áthidal, a rendezés mégsem ment a súlyos zökkenőktől.

TISZTÁBAN VAGYUNK AZZAL, hogy ez után a lehetőségekhez képest részletes bírálat után az áttekintett anyag magasabbszempontú, összegező értékelésének kell következnie. Talán lesz alkalmam másutt ezt az összegezést kellő alapossággal elvégezni, itt azonban csak főbb vonásaiban foglalhatom össze a kiállítás tanulságait és általános jelentőségét. Először is meg kell állapítanom, hogy a kolozsvári Műcsarnok óriási jelentősége Erdély művészetében csak akkor teljesedhetik ki, ha az itt élő fiatalok valamilyen formában állandóan biztosíthatják rendszeres tanulmányukat. Művésztelep vagy iskola kell ide, állandó modellel. A világháború előtt az Erdélyi Nemzeti Múzeum akkori lelkes igazgatója, Posta Béla, felismerte már ennek szükségességét és saját elhatározásából a Múzeum köré kezdte csoportosítani az itt élő művészeket. Műtermet biztosított számukra s megvalósítás előtt állott egy festőiskola, a Múzeum nemcsak a halott, hanem az élő művészet szellemi központjává kezdett alakulni. Posta nagyszerű kezdeményezése vele együtt sírbaszállott. Hogy idevaló művészeink önerejükől teremtik-e majd meg a festőiskolát, vagy közületek támogatásával, nem tudjuk, de kétségtelen, hogy a Műcsarnok csak egy ilyen iskolával szerves egységben vetheti meg az egészséges fejlődés alapját.

Ami a rendezés munkáját és tervszerűségét illeti, a bizottság két különálló tömbben helyezte el az itt élő, a Barabás Miklós Céhben tömörült művészeket s az erdélyi környezetből kiszakadt művészeinket. Érdekes, hogy az itt élő művészek képein világos színek uralkodnak, a többiek művének alaphangulata sokkal komorabb. Iskolázottságukban is elég éles a különbség. Az idevaló fiatalok képein és szobrain érezzük az előiról való kezdés sok küzdelmét, műveiknek mind értékében, mind technikájában sok a bizonytalanság. Virtuóz nincs is közöttük. A pesti Képzőművészeti Főiskola neveltjeinél megvan a biztos mesterségbeli alap s így kevesebb az ingadozás, de kevesebb a friss bátorság is. Ez a meglévő ellentét kitűnő alkalmat kínálhatna az erdélyi képzőművészet sajátos szellemiségének kifejtésére, de úgy látom, hogy az a tény, ami erre alapot adna, hamis nyomra vinne bennünket. Az észlelhető kettősségben nem a szellem, hanem csupán az iskolázottság kétfélesége nyilatkozik meg. A különbségeket külső körülmények hozták létre s így csak felületes szemlélettel láthatjuk benne az erdélyi szellem különvalóságának megnyilatkozását. Nagy Imre, Szolnay Sándor és Gy Szabó Béla magasrendű emberiségében tényleg van közösség azzal a mithoszlátó és teremtő valóságérzéssel, ami Tamási Áront olyan elérhetetlen közelségűvé teszi. Ez a találkozás azonban a nagy magyar egyéniségek találkozója s a sort nyugodtan folytathatnók Rudnay Gyulával, vagy Egry Józseffel, hogy a magyar

művészetnek csupán két, különböző stílusú nagy mesterét említsem, akikben éppen úgy megvan a mithosszá teljesedő ember és természet, akiket azonban sem származásuk, sem életfolyásuk nem köt az erdélyi földhöz.

A művésznevelés alapjául nem szolgálhat semmiképpen az ú. n. erdélyi szellem, mert ez csak a nagy egyéniségek mondanivalójának zamatában jelentkezik. A legnagyobb hiba lenne tehát, ha a fiatal erdélyi művészek, vélt felsőbbrendűségük tudatában, ingadozásait (aminek mint láttuk nagyrészt önhibájukon kívül való iskolázatlanságuk az oka), értéknek hinnék, vagy épenséggel a sokat hangoztatott erdélyi szellem magukban való inkarnációjának tekintenék. Ez sajnos, nem íróasztal melletti aggodalom. Néhány műben s éppen a tehetségesebb alkotásokban megfigyelhettem valami csakazértis való székelkedést, deklamáló stílust és megjátszott öserőt. Nagyon nagy veszedelem ez, mert a póz tartóssá lehet s tanúlással kiküszöbölhető hibákat erénynek tartathat. Ennek a magatartásnak elharapózása a kibontakozás kerékkötője lehet. Az idevaló fiatalok legtöbbjének összegező előadásmódja nem a látás nemesedéséből fakad, hanem már eleve így kezdetek festem, még azok is, akiknél a képesség robbanóereje hiányzik. A mozzulatok nagyvonalúsága sem belső forrás eredménye, mert kezdettől fogva sokan nem a természet nézték, hanem a stílust, méghozzá nem önmaguk stílusát látták benne. Így kifejlődhet egy látszattművészet, mely megjelenésében s alkotói őszinte hitének öncsalásában hasonlít az igazihoz, de eszköze éppen úgy, mint mondanivalója póz s így előbb-utóbb kiesik az idő rostáján.

Ezek figyelembevételével válik csak igazán meggyőzővé egy festőiskola követelése s a művészi szellem állandó csiszolása. Tudomásom szerint Kolozsvár városa az új Műcsarnokban helyet keres ennek a gondolatnak és a következő két kiállításban bemutatja az utolsó 20 év magyar művészetének kifejlődését. Így a fejlődésből kiesett közönség, éppen úgy, mint a fejlődés egyes állomásait és nagy egyéniségeit nem ismerő művészek is, közvetlen élményként építhetik magukba a magyar művészet e csodálatos utolsó két évtizedét. Örömmel kell látni, hogy az a nagyvonalúság, amelyet a város a Műcsarnok megépítésekor mutatott, nem törik meg az épület befejezésével, hanem tervszerűen építi ki a benne nyert materialis központot szellemi középponttá is.

Ismét és ismét latolgatva mondanivalómat s főként annak formábaöntését, világossá lett előttem, hogy a fiatalok nyilván túl maradinak fogják találni kritikám hangját, az idősebbek meg kárhoztatandóan forradalminak. Szememre vethetik, hogy éppen a fiatalokkal szemben voltam túlkemény. Lehet, de vállalom, mert akihez az ember koránál és felfogásánál fogva közel áll, ahhoz keményebbnek kell lennie, mert szeretné meg jobbnak, különbnek, tökéletesebbnek látni.

LÁSZLÓ GYULA